

в стагнації (не буде ні падіння, ні зростання), а в гіршому – знову почне падати.

На нашу думку, основні зусилля економічної політики сьогодні повинні спрямовуватися на реформування економічної системи та створення умов для майбутнього сталого розвитку. Загалом, це твердження потребує окремого глибокого дослідження, тому можна лише в загальних рисах окреслити необхідні реформи. По-перше, слід забезпечити захист ефективної конкуренції на товарних ринках, яка сприятиме гнучкості економіки, орієнтації на дійсні потреби суспільства та швидкій корекції дисбалансів. Для цього необхідно відмовитися від штучної підтримки неефективних галузей, ручного регулювання цін, спростити процедури ліквідації та створення підприємств, отримання ліцензій, дозволів. По-друге, провести реформи, направлені на стимулювання нагромадження капіталу, а не споживання. Ними є реформа податкової системи, пенсійна реформа, зниження дефіциту бюджету, стимулююча амортизаційна політика, наведення порядку в банківській системі, що сприятиме притоку вільних коштів в банки тощо. По-третє, потрібно стимулювати переорієнтацію інвестицій в галузі, які відчувують дефіцит капіталу і де є можливості його ефективного використання. Це потребує створення привабливих умов для інвесторів, які будуть вкладати кошти в ці галузі. Наприклад, проведення земельної реформи сприятиме зацікавленості вкладати кошти в агропромисловий комплекс.

Перераховані заходи, можливо, і не дадуть швидко ефекту і не убезпечать економіку від майбутніх криз, але вони є необхідними для зменшення гостроти та тривалості спадів, які так чи інакше будуть виникати в економіці в силу об'єктивних закономірностей розвитку суспільства.

Проаналізувавши логіку та розвиток кризи в Україні, можна стверджувати, що вона носить монетарний харак-

тер. Отже, і цикл, за яким розвивалася економіка, був монетарним. Країна переживає кризу, пов'язану з неефективним розміщенням капіталу, яке виникло під час буму, і ускладнену структурними диспропорціями в економіці.

Передумови для оздоровлення економіки виникнуть тоді, коли через ліквідацію та реструктуризацію капіталу виробнича активність, споживання та кредитування будуть приведені у відповідність економічним можливостям та об'єктивним потребам суспільства.

Економічна політика, яка сьогодні впроваджується українською владою з метою протидії кризі, може на певний час стабілізувати ситуацію, проте, в перспективі здатна призвести до стагнації економіки або навіть нової кризи. Для оздоровлення економіки необхідно впроваджувати реформи, результати яких хоч і не дадуть моментального ефекту, але забезпечать більш швидке та менш гостре пристосування суспільства до циклічних коливань.

1. Туган-Барановский М. Промышленные кризисы в современной Англии, их причины и влияние на народную жизнь. – 1894. 2. Хансен Э. Экономические циклы и национальный доход. – М. Издательство иностранной литературы, 1959. 3. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег // М. – 2002. 4. Mises L. von The Austrian Theory of the Trade Cycle. – 1936. 5. Haberler G. Money and the Business Cycle // Chicago: University of Chicago. – 1932. 6. Garrison R. The Austrian Theory: A Summary // New York: Garland Publishing. – 1996. 7. Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи // Економіка України. – 2009. – №2. 8. Гальчинський А. Світова грошова криза: витоки, логіка трансформації / Дзеркало тижня // 2008. – №42 (721). 9. Матеріали круглого столу "Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи" від 25 лютого 2009 року // Національний інститут стратегічних досліджень НАН України. 10. Світова фінансова криза та її вплив на країни з ризиковими економіками: Матер. Міжвід. наук.-теорет. конф. / відп. ред. О.В. Плотніков / К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2009. 11. Державний комітет статистики України // www.ukrstat.gov.ua. 12. Степанюк Є. Фінансові дисбаланси на світових ринках та антикризова політика центральних банків // Банківська справа. – 2008. – №6. 13. Національний Банк України – // www.bank.gov.ua. 14. Ура, ми на "дне". Інтерв'ю з О.Пасхавером / Дзеркало тижня // 2009. – №18 (746).

Надійшла до редколегії 16.08.2010

Н. Жияєва, асп.

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В ПЕРІОД СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Проаналізовані поточні тенденції економічного розвитку України, визначені основні ризики фінансової політики в умовах світової економічної кризи та запропоновані напрями підвищення її ефективності.

Current economic progress of Ukraine trends are analyzed, the basic risks of fiscal policy are certain in the conditions of world economic crisis and directions of increase of its efficiency are offered.

Постановка проблеми. В умовах загострення світових економічних процесів проблеми державного регулювання економіки потребують підвищеної уваги. Це стосується як адміністративних, так і економічних методів регулювання економіки. Важливе місце при цьому займають методи фінансового регулювання. Податки є не тільки основним джерелом державних доходів, а й одним з основних інструментів державного регулювання економічних відносин. Так, частка податкових надходжень у доходах бюджету в останні роки стабільно утримується на рівні 55-65%. Однак, з огляду на високий рівень тіньового сектора економіки України (складає в 2009 році 30%) при одночасному дефіциті бюджетних коштів і критичному рівні зовнішніх боргових зобов'язань країни, вживати заходів для зниження податкового навантаження до оптимального рівня з метою забезпечення умов для відновлення економічного зростання недостатньо, тому що може не вистачити резервів і потенціалу для фінансування збільшення дефіциту бюджетних коштів, яким завжди супроводжується подібні заходи.

Тому існує об'єктивна необхідність вибору оптимального напрямку використання фінансових інструментів з метою забезпечення стабілізації економічного зростання національної економіки, а також удосконалення податкового механізму регулювання національної економіки.

Аналіз досліджень та публікацій. Питанням державного регулювання економіки в сфері оподаткування присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких можна виділити: В.Андрущенко, О.Василика, В.Вишневецького, А.Гальчинського, В.Геєця, А.Даниленка, Я.Жаліла, Б.Кваснюка, І.Лютюго, І.Луїну, А.Соколовську, В.Федосова, М.Чумаченка, С.Юрія, Дж.М.Кейнса, П.Самуельсона, С.Фішера, М.Фрідмена, Й.Шумпетера та ін.

Виявлення невирішених проблем. Однак, проблема реалізації фінансової політики, впливу системи оподаткування на ефективність економіки, стимулювання економічного зростання не отримала вирішення, яке б забезпечило успіх в сучасних умовах.

Мета статті аналіз поточних тенденцій економічного розвитку України, визначення основних ризиків фінансової політики в умовах світової економічної кризи та розробка напрямів підвищення ефективності фінансової

політики, спрямованих на забезпечення фінансової стійкості національної економіки як необхідної умови її економічного зростання.

Виклад основного матеріалу. У 2009 році економіка України, яка суттєво інтегрована у світову, під впливом світової фінансово-економічної кризи, як і більшість світових економік, зазнала значних втрат. У I півріччі 2009 року порівняно з відповідним періодом минулого року скоротилися обсяги виробництва в переробній промисловості (36,5 %), будівництва (54,3 %), перевезень вантажів (31,8 %), оптової і роздрібною торгівлі, інвестицій в основний капітал (43,3 %). Несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура зумовила зменшення обсягів експорту товарів (43,6). За I квартал реальний обсяг ВВП скоротився на 20,3 %, за II квартал – на 18 %, що є одним з найгірших показників у Східній Європі та країнах СНД. При порівнянні з країнами СНД, на другому місці за падінням ВВП опинилась економіка Вірменії, де ВВП скоротився на 16,3 %, третє місце зайняла Росія – 13,4 % зниження. В Молдові скорочення складало 6,9 %, в Грузії 5,9 %, в Казахстані 4,1 %. Зростання продемонстрували Узбекистан – 8,2 %, Азербайджан – 3,6 %, Таджикистан – 2,8 %, Киргизстан та Білорусь – 0,3 % [1].

Попри глибоке кризове падіння економіки, фінансова сфера України в січні-вересні 2009 року залишалася відносно стабільною, що проявилось не лише у виконанні плану по основних статтях доходів, а й у виконанні, в цілому, видаткових зобов'язань. За даними Державного казначейства України за січень-вересень 2009 року до державного бюджету (загальний і спеціальний фонди) мобілізовано доходів у обсязі 131 943,8 млн.грн. (з урахуванням відшкодування ПДВ та без урахування власних надходжень бюджетних установ), або 102,7 % уточнених планових показників січня-вересня 2009 року [2].

Попри скорочення в поточному році майже вдвічі обсягів імпорту і, як наслідок, зменшення надходжень до бюджету від сплати мита, зросли доходи від податку на додану вартість, акцизів з вироблених в Україні товарів, неподаткових надходжень. Проте, відбувається подальше нарощування прострочених сум податку на додану вартість, що підлягають бюджетному відшкодуванню.

Перевиконанню бюджету сприяли деякі умови:

- ✓ в бюджеті на 2009 рік закладений низький показник рівня інфляції, що вже за I півріччя перевищив запланований рівень на три чверті;

- ✓ помісячний розпис Державного бюджету розподілений таким чином, що більша частина доходів припадає на друге півріччя. Крім того, в процесі виконання відбулось додаткове коригування розпису;

- ✓ чинник знецінення національної валюти дозволив покрити частину втрат надходжень бюджету внаслідок зниження обсягів імпорту, а отже – надходжень від мита, акцизів та "імпортного" ПДВ та частково компенсувати падіння обсягів експорту завдяки подорожчанням вартості останнього у гривневому вимірі.

Разом з тим, позитивні показники виконання бюджету на фоні значного падіння ВВП та промислового виробництва засвідчують суттєве посилення фінансового тиску на економіку, а також дають підстави для припущень про активну мобілізацію урядом адміністративних важелів концентрації ресурсів фінансовою системою. Про останнє свідчить неритмічність надходжень до бюджету та зростання розміру авансових податкових платежів. Як правило, за підсумками місяця до бюджету надходить близько 70 % планових доходів, решта коштів надходить в останній день місяця, так як платники податків, в умовах зростання дефіцитності оборотних коштів, прагнуть максимально скористатися доступними коштами в межах податкового періоду.

Серед проблем, які посилюються, та в найближчій перспективі створюють основні ризики фінансової політики 2009 року необхідно виділити:

- ✓ Погіршення фінансового стану вітчизняних підприємств, що матиме наслідком зниження надходжень податку на прибуток підприємств. В 2008 р. на цей податок припадало 20,5 % всіх надходжень та 28,3 % податкових надходжень до Державного бюджету. Очевидно, що зменшення об'єму надходжень створить відчутну недоїмку.

- ✓ Звуження внутрішніх ринків, що призведе до зменшення доходів від податку на додану вартість та акцизного збору з вироблених в Україні товарів. Падіння збору внутрішніх податків уряд намагається частково компенсувати підвищенням фінансового тиску на економіку, що в кінцевому підсумку додатково зменшуватиме надходження до бюджету через зростання сектору тіньової економіки та ухиляння від сплати податків.

- ✓ Випереджаюче падіння імпорту над експортом. Якщо з точки зору збалансування платіжного балансу дана тенденція є позитивним зрушенням, то в контексті фінансової політики – вона є одним із основних ризиків наповнюваності державного бюджету, оскільки експорт товарів має наслідком вилучення коштів з державного бюджету через відшкодування ПДВ, тоді як імпорт, навпаки, є джерелом надходжень.

- ✓ Мінливість боргових ринків. Очевидно, що в поточному році збалансувати бюджет без залучення боргових ресурсів видається неможливим. Водночас, європейський ринок, де український уряд провадив в останні роки активні запозичення, на даний момент фактично закритий через надвисокий рівень ризиків українських цінних паперів. Аналогічні проблеми з ліквідністю характерні і для українських фінансових ринків.

Отже, в умовах економічної кризи збереження відносної фінансової збалансованості можливе лише в короткотерміновому періоді. Відтак завдання фінансового збалансування змушують обирати між альтернативами: зменшувати видатки бюджету чи здійснювати пошуки джерел мобілізації ресурсів. Є підстави очікувати, що напередодні виборів пріоритетним напрямом буде саме другий шлях. Це, ймовірно, матиме позитивний вплив на стан внутрішнього споживчого попиту, проте водночас спричинятиметься до затягування економіки у модель "проїдання", яка виключає подолання структурних диспропорцій, що, стали підґрунтям значної глибини кризових явищ в Україні [3].

У дослідженні Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації, проведеному за 2008-2009 роки, визначений рейтинг країн за сприятливими умовами для ведення бізнесу та наведені основні параметри визначення таких умов (таблиця 1). Рейтинг дозволяє об'єктивно оцінити законодавство, пов'язане з регулюванням бізнесу і його застосуванням в 183 країнах, де перше місце означає найвищу позицію. Висока позиція в індексі легкості ведення бізнесу (середній показник по 10 індикаторам) означає, що регуляторний клімат сприяє веденню бізнесу [4]. У даному рейтингу Україна посідає 142 сходинку, крім того, порівняно з дослідженнями у попередні роки, рейтинг держави знизився на 3 пункти – з 139 місця на 142. Причиною такої оцінки світових експертів у першу чергу є складність податкового законодавства та великі обсяги витрат підприємців на сплату податків. Саме цей сегмент податкової системи потребує найрадикальнішого та найоперативнішого реформування. Про високий тягар податків на капітал підприємців свідчить той факт, що законотворчі юридичні особи у вигляді податків віддають державі понад 57 % свого прибутку, тоді як середній світовий показник становить близько 40 %.

Таблиця 1. Рейтинг країн за сприятливими умовами для ведення бізнесу

Основні параметри	США	Білорусь	Польща	Німеччина	Франція	Російська Федерація	Україна
Легкість ведення бізнесу	4	58	72	25	31	120	142
Реєстрація підприємств	8	7	117	84	22	106	134
Одержання дозволу на будівництво	25	44	164	18	17	182	181
Найм робочої сили	1	32	76	158	155	109	83
Реєстрація власності	12	10	88	57	159	45	141
Кредитування	4	113	15	15	43	87	30
Захист інвесторів	5	109	41	93	73	93	109
Оподаткування	61	183	151	71	59	103	181
Міжнародна торгівля	18	129	42	14	25	162	139
Забезпечення виконання контрактів	8	12	75	7	6	19	43
Ліквідація підприємств	15	74	85	35	42	92	145

Такий стан розвитку економіки обумовлює потребу постановки та вирішення нової проблеми зниження податкового навантаження при одночасному стимулюванні економічного зростання, у першу чергу за рахунок скорочення тіньового сектора економіки, для того, щоб зменшення податкових ставок компенсувалося природним ростом податкової бази. При цьому особливе значення приділялося поєднанню адміністративних методів, що забезпечують максимальні й рівномірні надходження в бюджет, та економічних методів податкового регулювання, наприклад, таких як надання пільг в оподаткуванні при одночасному посиленню контролю за наданням і використанням цих пільг.

Таким чином, державна фіскальна політика має бути спрямована на оптимізацію податкової системи в напрямі зниження податкового навантаження, розширення бази оподаткування, скасування малоефективних податків і зборів, переорієнтації податкового навантаження з прямих податків на непрямі, з менш заможних верств населення на більш заможні.

Проте, зниження податкового навантаження без паралельного пошуку нових джерел податкових надходжень та підвищення ефективності державних видатків не дасть очікуваних результатів.

Компенсація втрачених сум податкових платежів у результаті зниження тягаря податків на працю та капітал може здійснюватися за рахунок збільшення податків на споживання, зокрема акцизного збору, запровадження податку на нерухоме майно та розвитку екологічних податків. Природні ресурси повинні стати важливим джерелом податкових надходжень, адже саме податки на землю та інші природні ресурси є найбільш нейтральними, оскільки не викривлюють поведінку економічних суб'єктів. Крім того, тенденція до збільшення ролі екологічних податків спостерігається протягом останніх років і у країнах ЄС. Ще одним кроком до підвищення ефективності податків в Україні буде раціональне використання акумульованих податкових надходжень, що, окрім того, сприятиме ефективному функціонуванню державних фінансів та буде важливим чинником економічного зростання.

1. Соціально-економічне становище України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2009/publ062009_u.html.
2. Головна служба соціально-економічного розвитку Секретаріату Президента. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>
3. Реалії економічної кризи: чи є підстави для оптимізму? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/book/Kriz_realii.pdf
4. Fiscal Policy and economic growth. Lessons for Eastern Europe and Central Asia / Edited by Cheryl Grey and Tracey Lane. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doingbusiness.org>

Надійшла до редколегії 16.08.2010

А. Вітренко, канд. екон. наук

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕКЛАМИ В УКРАЇНІ

В статті розглянуті основні передумови, визначені та описані історичні етапи виникнення та розвитку реклами в Україні, обґрунтовані причини особливого розвитку ринку рекламних послуг у період трансформаційних перетворень економіки України.

The article deals with the basic premises identified and described the historical stages of development of advertising in Ukraine, reasonable grounds to special market development services for the period of transformational change of Ukraine's economy.

Реклама є одним із найбільш цікавих та суперечливих явищ економічного життя будь-якого суспільства. Існуючи на перетині кількох різнорідних сфер людського життя, а саме економіки та інформації, економіки й психології, економіки і етики, реклама стала невід'ємною частиною суспільного життя.

Теоретико-практичні сторони цього економічного феномена в різні часи розглядалися багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими, спогади про рекламу зустрічаються у томі I "Капіталу" Карла Маркса. За умов адміністративно-командної системи рекламі як економічному феномену не надавалися достатньої уваги. Рекламу вважали засобом політичного впливу. Проте об'єктивні причини потребували теоретичного осмислення феномена реклами, що знайшло відображення в працях таких радянських вчених як Ю. Дегтярева, Л. Корні-

лова, Д. Беклешова, В. Бойкова, М. Бур'ян, І. Шляшевській, І. Гольцекер, Ю. Хачатуров.

На теренах СНД найбільший вплив на теорію реклами мають такі вчені: І. Рожков, І. Крилов, В. Сахаров, Є. Ромат [6,7].

Теоретичне підґрунтя реклами в зарубіжних та вітчизняних джерелах майже не висвітлюється. На нашу думку, необхідно концентрувати увагу на розробці й поглибленні деяких аспектів економічної теоретичної бази реклами, а особливо передумов та особливостей її історичного розвитку.

Процес виникнення реклами спостерігався в найдавніші часи. В цьому разі, можна говорити про такий феномен тогочасного суспільного життя, як протореклама, яка являла собою вид концентрованої, наочної інформації, що була спрямована на будь-якого учасника спіл-